

національного законодавства і встановлюють обов'язок забезпечувати дотримання матеріально-правових та процесуальних норм такого законодавства. Однак «законність» тримання під вартою, з точки зору національного закону, не завжди є вирішальним фактором. На додаток до цього, Суд має переконатися, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, який не дозволяє безпідставно позбавляти особу свободи («Єчюс проти Литви» (Ječius v. Lithuania), заява № 34578/97, п. 56)».

Література

1. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду у від 08.12.2023 р. у справі № 127/13972/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115752525> (дата звернення: 26.04.2024).

УДК 343.1(043.2)

Топчій В.В., доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,

директор навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету, м. Ірпінь, Україна

Ковальчук В.С., начальник відділу ведення
Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної
роботи Волинської обласної прокуратури, м. Луцьк, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Якщо узагальнити теоретичні, законодавчі та правозастосовні підходи, що стосуються поняття «кримінально-процесуальні засади запобігання злочинам», то можна виокремити наступні напрями їх реалізації на практиці, а саме:

1. Це такий вид суспільної діяльності, який закріплений у нормативно-правових актах.

Мова у даному випадку ведеться про відомчі правові джерела, на підставі яких ліквідується існуюча у кримінально-процесуальному законодавстві України прогалина з означеної проблематики та безпосередньо здійснюється кримінально-процесуальна (слідча) профілактика. Так, у наказі Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 з цього приводу зазначено, що прокурори забезпечують реагування на виявлені порушення закону аж до прийняття остаточного рішення у кримінальному провадженні (п. 1).

У такому ж контексті, як встановлено в ході даного дослідження, сформульовано зміст й інших наказів Офісу Генерального прокурора, які

регулюють питання кримінально-процесуальної та запобіжної діяльності прокурорів (наприклад, накази від 07.08.2020 № 365; від 21.08.2020 № 389; від 08.02.2021 № 28; ін.). Так, у п. 6 Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності одним із завдань координації визначено реалізацію спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, причин та умов, які сприяли їх вчиненню.

Та, попри все, як видається, такий нормативно-правовий підхід до вирішення завдань кримінологічного запобігання не в повній мірі кореспондується з положеннями ст. 19 та п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до яких організація і діяльність прокуратури визначається виключно законами України, позаяк, як роз'яснив з цього приводу у своєму рішенні Конституційний Суд України від 09.07.1998 № 12-пр/98 (справа про тлумачення терміну «законодавство»), відомчі нормативно-правові акти до джерел чинного законодавства нашої держави не відносяться.

Додатковим аргументом з цього приводу можна назвати положення ст. 1 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, які також не називають серед переліку кримінального процесуального законодавства відомчі нормативно-правові акти.

2. Запобіжна діяльність у кримінальному процесі здійснюється на основі науково обґрунтованих теорій, доктрин, стратегій тощо.

Як показали результати вивчення наукової літератури, у сучасних умовах теорію запобігання злочинності в Україні сформулював А.П. Закалюк [1, с. 318-364], а її удосконаленням та практичним впровадженням активно займається В.В. Голіна [2] та низка його прихильників [3]. Її сутність зводиться до того, що вона за змістом і спрямованістю відноситься до одного з видів соціальної політики держави, яка за своїм призначенням покликана подолати криміногенно небезпечні протиріччя, які існують та розвиваються у будь-якому суспільстві [2, с. 16]. Саме з цих міркувань деякі автори, її ввели у ранг «кримінологічної політики», запропонували при цьому у свій час, на нормативно-правовому рівні термін «політика у сфері боротьби зі злочинністю» замінити на термін «кримінологічна політика держави» [4, с. 27]. Про запобігання злочинності мова ведеться й у загальновизнаних міжнародних нормативно-правових актах.

3. Запобіжна діяльність має усталену юридичну практику щодо недопущення (профілактики, нейтралізації тощо) вчинення суспільно небезпечних діянь та їх наслідків.

Мова у даному випадку ведеться про те, що у силу об'єктивної необхідності та вимог відомчих нормативно-правових джерел, правоохоронні органи як суб'єкти профілактики, поряд з виконанням інших функцій і повноважень, зобов'язані займатись й запобіжною

діяльністю, особливо в умовах існуючого на сьогодні в Україні воєнного стану.

4. Кримінально-процесуальне запобігання здійснюється поряд з діяльністю, що спрямована на реалізацію завдань кримінального провадження. При цьому зазначені напрями функціонування учасників сторони обвинувачення у кримінальному процесі є нерозривні та діалектично детерміновані.

5. Кримінально-процесуальне запобігання спрямоване на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінант, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Отже, виходячи з проведеного аналізу, можна констатувати, що одним із завдань та, одночасно, напрямів кримінально-процесуального запобігання (слідчої профілактики) є припинення (ізоляція, послаблення тощо) дії причин, умов і корелянт, які сприяли виникненню, формуванню та реалізації протиправної мотивації винної особи на вчинення кримінального правопорушення.

Література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. 424 с.

2. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

3. Батиргареева В.С., Бабенко А.М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39-43.

4. Василевич В.В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 435 с.

Топчій О.В., доктор юридичних наук, доцент,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

Третяк Є.А., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Як показує практика, в останні роки (2013-2023 р.р.) кількість вчинених кримінальних правопорушень в Україні, хоча у цілому зменшується, проте по деяких їх видах (злочини проти основ національної безпеки, громадського порядку, у сфері військової служби тощо) вони мають чітку тенденцію до збільшення [1].

Зокрема, звертає на себе увагу у зв'язку з цим той факт, що за вказаний період значно погіршилась кримінальна ситуація у сфері виконання покарань, а саме: майже у два рази збільшився рівень кримінальної активності серед засуджених у розрахунку на 1 тис. цих осіб, а коефіцієнт протиправної діяльності персоналу органів і установ виконання покарань (УВП) виріс у 5-ть разів [2, с. 3-4].

Як встановлено в ході даного дослідження, однією з детермінант, яка сприяє розвитку зазначених негативних тенденцій злочинності, є заміна на законодавчому рівні діяльності правоохоронних органів щодо запобігання кримінальним правопорушенням на протидію цим суспільно небезпечним діянням (наприклад, у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»). Такий законодавчий підхід значно підвищив рівень латентності вчинення кримінальних правопорушень у даній галузі суспільної діяльності та суттєво знизив ступінь захищеності прав, законних інтересів і свобод людини в Україні.

У цьому ж сенсі можна вести мову і про неналежне використання оперативних підрозділів (ст. 41 Кримінального процесуального кодексу (КПК)) слідчими Національної поліції (ст. 40 вказаного Кодексу) у здійсненні заходів слідчої профілактики.

Такий висновок ґрунтується на тому, що як у контексті кримінально-процесуальної, так і запобіжної діяльності, для зазначених учасників кримінального провадження (§ 2 глави 3 розділу I КПК України) спільними є такі їх завдання: а) запобігання протиправним посяганням на